

lelki gyakorlaton hívtak meg egy velem azonos korúakból álló csoportba, aminek most is részese vagyok. Ez egy 40 éves barátság.

Nagy ajándék számomra, mert gyerekkorom óta jártam hittanra, és amit akkor gyerekfejjel megértettem az evangéliumokból az volt, hogy Jézus nem forradalmár, nem akar pusztítani és így teremteni egy igazságos társadalmat. Ő a szeretetet hirdette meg és azt, hogy mi magunk térjünk meg. Ha én bennem a változás megtörténik, akkor van esély arra, hogy mindenhol változás történjen. Ezért hirdette meg Jézus az ellenségszeretetet tanítását, nem szabad ölni szeretni kell. Így változik meg a világ, mert az erőszak erőszakot szül. Gyerekkori tapasztalatom Jézus határtalan szeretete. Később megmagyarázták nekem, a jogos önvédelemre jogom van. Szerethetem az ellenségemet de..., nem szó szerint kell venni az evangéliumot. Ezt magyarázták a hittanórán. Ez szült feszültséget bennem, mert Jézus azt kérte szeresd az ellenségedet, és az egyházam azt kéri ne szó szerint vegyem ezt. Nem az egyház mondja meg, mit kell csinálni? Bulányi azt képviselte, amit én gyerekkoromban elképzeltem: nem szabad visszaütni. Jézus is azért jutott el a keresztfára, mert nem ütött vissza. A hegyi beszédet sem jelképesen kell értenem, hanem szó szerint. Gyurka bácsi jelentősége ebben rejlett, és az evangélium elemzések során abszolút bizonyítani tudta. A II. Vatikáni Zsinat nagy tanítása, hogy az államhatalmaknak megértéssel kell viszonyulniuk azok iránt, akik lelkiismereti okok miatt nem fognak fegyvert. Ez azt jelenti, ha akarunk lemondhatunk az önvédelemről és ezzel nem követünk el bűnt.

Az egyház két ok miatt fordult a Bokor közösség ellen. Egyrészt a tanítása, másrészt a gyakorlata miatt. Bulányi György fiatalokkal foglalkozott, egyetemistákkal, az értelmiséggel és felnőtt ifjúsággal. Nagyon hatékonyan tette mindezt, ezáltal egyre inkább szaporodtak ezek a közösségek. Az ÁEH csak nézte, hogyan növekednek a fiatalokkal foglalkozó csoportok. Velük az egyháznak nem lett volna szabad foglalkoznia. Ez volt a gyakorlati ok.

A másik ok, a tanítása. A Jézusi szeretet fogalom amelynek alapja az adás, a szolgálat és a szelídség. Ezeket a közösség nem elméletileg képviselte. A szegényeknek megpróbálták pénzt juttatni, ez titokzatos módon ment, mert kiküldeni pénzt az országból nem volt lehetőség, de próbálkoztunk az éhezőknek enni adni. A szelídség nem engedi a katonáskodást, ezért az államhatalom veszélybe kerül, hiszen nincs megfelelő számú hadra fogható ember. Ki fogja az államot, a szocializmust megvédeni akkor? Nagy veszélyt jelentett, és a hatalom látta. A tanítás és a gyakorlat is az állam érdekével ellentétes, érthető, hogy nem nézték jó szemmel, le akarták állítani. Mivel bőrtönözni nem lehetett, ezért meg volt kötve az állam keze. Lékai

László érseki kinevezésekor (amit a hatalom támogatott) az állam azt kérte tőle, ígérje meg a Bulányi-féle közösségeket felszámolja! Akkor hallottam ezt a hírt: a bíboros megígérte, hogy titeket megszüntet! Amint hivatalba lépett kezdődtek a vegzatúrák. Így sikerült az államnak a másként gondolkozókat leállítani.”

részlet a Szerző:

A Bokor Közösség 1971–1989 A Bokor eszmény kialakulása, szervezeti megújulása, és a kiközösítés évei c. szakdolgozatából

BULÁNYI GYÖRGY

MONDJUK-E A HISZEKEGYET, VAGY NE MONDJUK?

Az Értelmező Kéziszótár szerint a *hisz* ige első jelentése: *a valósággal egyezőnek, igaznak tekint.* Van hatmilliárd ember, van durván hatezer vallás, s ennek megfelelően hatezer különféle Hiszekegy. De az egyes vallásokhoz tartozók is a maguk módján hisznek, s a Hiszekegyükből az egyik ember ezt a tételt, a másik ember meg amazt nem fogadja el. (Enyhítek: egy kicsit másképpen magyarázza, mint a papja.) Így aztán valójában nem hatezer Hiszekegy van, hanem hatmilliárd. Ha egy vallási közösséghez akarok tartozni, akkor el kell mondanom a választott vallási közösség Hiszekegyét – úgy tetszik.

De hát ha valaki nem akar hazudni? Ha valaki nem akarja kinyilvánítani azt, hogy a valósággal megegyezőnek, igaznak tekinti azt, amit nem tekint a valósággal megegyezőnek és igaznak, vagy legalább is nem tudja megállapítani azt, hogy vallásának egyik vagy másik tétele megegyezik-e valósággal, igaznak tekinthető-e – az mit csináljon? Ne legyen vallási közössége? De hát szüksége van rá, mert találkozni akar olyan emberekkel, akik – mondjuk, az azonos neveltetésük miatt – legalábbis nagyjából azt tartják a valósággal egyezőnek és igaznak, amit ő. Mit csináljon? Csináljon egy új vallást! Hogy lehet vallást csinálni új Hiszekegy nélkül? Még ha hárman meg is egyezünk egy új Hiszekegyben, semmi sem biztosítja, hogy hármunkból én vagy te holnap is azt fogjuk-e a valósággal egyezőnek, igaznak tekinteni, amit tegnap aláírtunk.

A *Bokor* kidolgozott egy lehetőséget. Nincs Hiszekegye, csak Hűségimája, s amelyet nem is kötelező elmondani; elmondjuk, ha akarjuk. A Bokor minden egyes tagja ahhoz a vallási közösséghez tartozik – ha akar –, amelyet választ magának. Ha papként tartozik a választott valláshoz, el is mondja hangosan vallásának krédóját; ha nem-papként tartozik hozzá, akkor becsukhatja száját, amikor Hiszekegyet mond választott vallási közössége. De hát akár mondja, akár

befogja a száját – mondhatjátok – hazudik, mert valamit a Hiszekegyből másképpen gondol, azaz a valósággal egyezőnek, igaznak nem tekinti. Hiszen helyben marad, amikor a Hiszekegyet mondják, pedig ezt vagy azt nem hiszi. Tehát hazudik és hazudik.

Mi a megoldás? Ki kell egészíteni az Értelmező Kéziszótárt. Kell belé egy második jelentés is. Előbb elmondanám, hogy is vagyok én ezzel az egésszel, majd utána megpróbálom megfogalmazni a szótár számára a második jelentést. A Hiszekegyben nem szerepelnek nyilvánvalóságok; olyan megállapítások, amelyeket a szaktudományok elemi, közép fokú vagy felső fokú tankönyveiben találhatunk. A Hiszekegyek megállapításai nem a tapasztalható valóságra vonatkoznak. A Hiszekegyek olyan megállapításokat tesznek, amelyekről a hatmilliárd ember valójában és ténylegesen hatezer- vagy hatmilliárdféle módon gondolkodik. A Hiszekegyek olyan megállapításokat tartalmaznak, amelyekre vonatkozóan nincsen egyértelmű tapasztalati bizonyosság, amelynek alapján kijelenthetnők, hogy ezek a megállapítások a valósággal egyeznek, vagy a valósággal nem egyeznek, hogy ezeket igaznak tekintem, vagy nem tekintem. A megállapítások megtalálhatók esetleg egy filozófia-tankönyvben, mely érveket sorol fel amellet, hogy a megállapítás igaz, vagy hamis. Vagy megtalálhatók egy hittankönyvben, mely tudatja velünk, hogy egy vallási közösségnek ez a hivatalos tanítása. Tehát – hinni kell! *De fide* – mondják a dogmatika könyvek.

Miért van ez így? Azért, mert van tehát a létnek s a létről formált gondolatnak egy olyan tartománya, amelyre vonatkozóan nincsen tapasztalati bizonyosság. E tartományról, ennek tartalmairól csak szubjektív bizonyosságunk lehet: én valamit a valósággal egyezőnek, igaznak tekintek, de a mellettem levő embertársam már nem tekinti annak. Nem azért, mert hülye, vagy gonosz, hanem azért mert ez a tartomány-elem nem képes mindenki számára nyilvánvalóság lenni. Aki nem fogadja el, hogy a muskátli – muskátli, annak megbomlott az elméje; mert van az azonosság elve, melynek tagadása esetén nincs emberi gondolkodás, legfeljebb a megbomlott elme összevisszabeszéde. Aki nem fogadja el Jézus istenfiúságát, annak nem bomlott meg az elméje; s aki elfogadja azt, annak sem bomlott meg az elméje, mert ez állítással ráléptünk a létnek arra a tartományára, ahol immár nem létezik egyértelmű nyilvánvalóság és bizonyosság.

Van tehát a létnek egy olyan tartománya, amelynek tartalmairól nem szereshető tapasztalati úton, vagy következtetések által bizonyosság. S vannak olyan tartományok, amelyek tartalmairól beszerezhető ilyen bizonyosság. Ez utóbbiak területén van helye annak, hogy kijelentsük: a valósággal egyezőnek, igaznak tartok valamit, pl. a muskátli az muskátli, zöld és

bársonyos tapintású a levele. Az előző tartomány tartalmairól csak annyit mondhatok, hogy én szubjektíve igaznak tartom, vagy én szubjektíve nem tartom igaznak, vagy én szubjektíve nem tudom eldönteni, hogy igaz-e vagy sem. Példák: Azt hiszem, hogy van Isten. Azt hiszem, hogy nincs Isten. Azt hiszem, hogy Isten létezése számomra nem eldönthető. Azt hiszem, hogy Jézus Isten fia. Azt hiszem, hogy Jézus nem fia az Istennek. Azt hiszem, hogy ez a kérdés nem eldönthető. – Megvan már a javaslatom a szótár számára. A *hisz* második jelentése: *szubjektív bizonyosság az objektíve eldönthetetlen kérdésekben*.

Ha az objektíve eldönthetetlen kérdések tartományába érkezem, akkor, ha elmondok egy Hiszekegyet, akkor is tudom, hogy ebbe a tartományba érkeztem. Ezért aztán állandóan ki vagyok téve annak, hogy e tartomány valamelyik elemét igaznak tartom, vagy nem tartom igaznak, vagy nem tudok dönteni, hogy igaz-e vagy sem. De akárhogyan is döntök, tudom, hogy döntéseim csak szubjektív és nem objektív érvényűek. Amikor vallásom valamely hittételeiről azt mondom, hogy *ezt vagy azt nem hiszem*, csak annyit akarok ezzel mondani, hogy én szubjektíve és most úgy gondolom, hogy nem egyezik a valósággal, nem tekinthetem igaznak, illetőleg a f... tudja, hogy igaz vagy sem.

De valahol otthon kell lenni a világban – mondja Tamási Áron Ábelje. Annál is könnyebben elmondhatom az *otthon* használatos Hiszekegyet, mert életünket úgysem arra tesszük, amit igaznak vagy igaznak nem láthatunk. Hanem arra, *amiben hiszünk*. Miben? Mondjuk *az Isten Országában*. Ha meg számunkra nem volna ilyen, azaz úgy sem tesszük rá az életünk, akkor felesleges kekeckednünk azzal, ami lehet így is, meg úgy is. Vagy nem Így van?

Hogy mondta Jézus zsidóul azt, hogy tegyük rá valamire az életünk? TESUVAH. Annyit jelent ez a szó, hogy *hazatérés*. A zsidóknak nagyon kedves volt ez a szó, mert nemcsak arról beszélt, hogy Istenhez menjünk, térjünk haza, hanem arról is, hogy a babiloni fogságból is hazatérjenek – Jeruzsálembé. Jézus korában nem kellett már a zsidóknak hazatérniök Jeruzsálembé. Elég volt ha évente egyszer a világ minden részéből, széder-estre, hazajöttek Jeruzsálembé, a Templomba.

Át is alakult a *tesuvah* jelentése Jézus ajkán. Görögre már így fordították: METANOIA. Ez meg annyit jelent, hogy alakítsuk át a gondolkodásunkat. Mire jó az? Máté így folytatja a jézusi felszólítást: mert elközelgett az Isten Országá. Márk pedig így: és higgyetek az evangéliumban! Máté azt mondja, ahogy azért van itt az ideje, hogy hazatérjünk az Istenhez, hogy átalakítsuk gondolkodásunkat, mert Jézus fellépése következtében közel került hozzánk az Isten. Márk pedig arról beszél,

hogy a gondolkodás átalakítása azt jelenti, hogy hiszünk az evangéliumban.

Ez melyik hit? Azt a hitet jelenti, amelyik igaznak tart valamit, vagy a másodikat jelenti, a csak szubjektív bizonyosságot? A harmadikat jelenti: amiben hiszünk, amire rátesszük az életünket. Máté egy *mert* szóval megokolja a *tesuvah*-ot: mert itt az Isten Országá. Márk pedig egy *és* szóval kifejti a *tesuvah*-ot: higgyünk az evangéliumban! A *tesuvah*, a hazatérés gondolkodásunk átalakítását jelenti, ez pedig a hitet az evangéliumban.

Nem – hinni ezt vagy azt! Nem – szubjektíve bizonyosnak lenni valaminek az igazát illetően! Hanem hinni valamiben, mégpedig az evangéliumban! Így ér össze Jézusnál a hazatérés és az életünk rátevése az evangéliumra. Amikor mindez Jézus fejében össze és egybe ért, akkor érezte, hogy *Most vagy soha! Az Isten Országá elközelgett!*

CREDO-K

BULÁNYI GYÖRGY

FATIMAI HISZEKEGY

Hiszek az egy Istenben. Hiszem, hogy nem volt soha kezdete és nem lesz soha vége. Hiszem, hogy időtlenül létezik. Hiszem, hogy láthatatlanul és tapasztalhatatlanul létezik, és hogy nem olyan, mint a látható és tapasztalható világ. Hiszem, hogy nincsen létrehozó oka, mert időtlenül és anyagtalanul önmagától létezik; Ő az önmagában való Élet. És Tőle van minden, ami van. Élettelen és élő és minden Tőle kapott létezését. Ő a teremtő oka mindennek, ami van.

Hiszem, hogy Isten - szeretet. Hiszem, hogy az Ő senkitől sem kapott, időtlenül birtokolt élete - a szeretet élete. Hiszem, hogy az Ő élete a szeretet közösségi, családi élete. Hiszem, hogy az Isten időtlenül odaadja teljes Önmagát. Hiszem, hogy aki odaadja Önmagát, az az Atya. Hiszem, hogy akinek odaadja Önmagát, az a Fiú. Hiszem, hogy az, akit az Atya odaad a Fiúnak, az a Lélek. Hiszem, hogy a mindent-odaadás nem áll meg a Fiúnál. Hiszem, hogy az Atyától a Lelken keresztül és a Lélekkel megajándékozott Fiú visszaadja teljes Önmagát az Atyának. Hiszem, hogy a Fiúvá lett Lélek eközben visszaáramlik az Atyához. Hiszem, hogy ebben az időtlen és szünetet nem ismerő áramlásban áll fenn az Isten szentháromságos élete. Hiszem, hogy ebben a szeretet-körforgásban kielégül az Isten adás-igénye és kapás-igénye. Hiszem, hogy az Istennek ennek következtében nem hiányzik semmi. Hiszem, hogy így birtokolja az oszthatatlan létteljességet, az isteni mindent. Hiszem, hogy ebben a mindenható

közösségben az Isten mértéket nem ismerően boldog. Hiszem, hogy nem hajthatja semmi kényszer. Hiszem, hogy tökéletesen szabadon adja oda magát teljesen és mindenestől. Hiszem, hogy ennek semmi más oka nincsen, csak Ő, csak az, hogy Ő ilyen. Csak az, hogy Ő maga a Szeretet. Hiszem, hogy nincs emberi szó, amely teljesebben tudná kifejezni, hogy mi Ő: Szeretet az Isten és az Isten - Szeretet.

Hiszem, hogy szeretetből hívta létre a nem-létből az emberiséget. Semmi másért nem teremtett meg bennünket, csak azért, hogy részesítsen bennünket a Maga szeretet-életében, annak boldogságában. Mégpedig azon a minden emberi elképzelést meghaladó fokon, amely mértékben a teremtmény számára ez egyáltalán lehetséges. Isten nekünk is mindent kíván adni, s a teremtmény annyit kaphat meg az Istentől, amennyinek a felvevására a teremtményi lét egyáltalán képes.

Hiszem, hogy a Maga képére és hasonlatosságára teremtett meg minket. Szabadoknak teremtett meg bennünket azzal a lehetőséggel, hogy választhatjuk és elutasíthatjuk Őt; választhatjuk a szeretetet, és elutasíthatjuk a szeretetet. Hiszem, hogy csak azért teremtett meg bennünket a bünt-választás lehetőségével, mert különben nem tudnók választani Őt, a szeretetet; hiszen szabadság nélkül nincsen szeretet. Hiszem, hogy belénk lehelte a Maga Lelkét, s ez a Lélek a lelkiismeretünkön keresztül meg-nem-szünően szólít, hív bennünket a szeretetre, amíg csak el nem hallgattatjuk szavát.

Hiszem, hogy a földi lét minden szenvedése, a betegség, az ínség, a természet és az emberek felől jövő megpróbáltatások - mind csak arra vannak, hogy az akármilyen nehéz sorsban is bizonyosságot tegyünk róla, hogy csak a szeretet életútját választjuk. Hiszem, hogy állhatatosságunkat Isten gazdagon jutalmazza.

Hiszem, hogy az Atya elküldötte hozzánk a Fiút. Hiszem, hogy a Fiú testet öltött és közöttünk élt. Hiszem, hogy azért jött el, hogy az ember számára hallható emberi nyelven elmagyarázza nekünk, hogy az Isten szeretet, és éppen ezért az embernek a szeretetre kell reátenni az életét. Hiszem, hogy azért jött el, hogy megmagyarázza nekünk, hogy az Istenhez, a szeretethez akármilyen áron is hűségeseeknek kell maradnunk. Hiszem, hogy meghalt értünk, hogy a hűség feledhetetlen példáját mutassa nekünk. Hiszem, hogy a szeretetre tanítva és élénk élve azt, hathatós erővel megújította bennünk az Isten életét. Hiszem, hogy Jézus benne van azokban, akik szeretik Őt. Hiszem, hogy benne vannak mindazok, akik szeretik Őt. Hiszem, hogy Jézus és az ember egymásbanlevése erő ad az embernek a szeretetre.

Hiszem, hogy Jézus halottaiból harmadnapon feltámadt. Hiszem, mert a tanítványok látták Őt, s negyven napon keresztül tovább tanította őket az Isten